

VROEGERE VLASTEELT IN HEERJANSDAM

De historie over de vlasteelt leert ons dat het product al meer dan 8000 jaar bestaat. Tot de jaren 1960/1970 was ook in Heerjansdam vlas belangrijk.

De vlasboeren (vlassers) bereikten vaak een prima bestaan terwijl de dorpingen blij waren seizoenwerk te hebben dat de armoe van die tijd enigszins verzachtte. Het loon was laag, het werk zwaar, vermoeiend en ongezond, maar de dorpingen waren toch blij nog een periode werk te hebben. Er moest vaak meer dan tien uur per dag worden gewerkt en op zaterdagochtend. Zaterdagmiddag was veelal het moment waarop de kapperszaak van mijn vader vol zat met de dagloners voor hun wekelijkse scheerbeurt. Haarknippen kwam veelal aanzienlijk later.

Vlas was zo intens verbonden met Heerjansdam, dat zelfs de geur van het vlas zondags in de kerk werd geroken.

HET PROCES.

De vlasplant bereikt een hoogte tussen de 80 en 100 centimeter. Half april inzaaien en het werd geoogst in de tweede helft van juli. Het bewerken van het vlas is een lang proces en bestaat uit de werkwoorden: repelen, roten, braken en zwingelen. Werkwoorden die niet meer bestaan.

Repelen: de vlasplanten worden met wortel en al uit de grond getrokken. De meid, zo werd een vrouwelijke arbeider genoemd, trekt het vlas door een repel (een soort stalen kam). De kleine zaadbolletjes bovenaan de stengel vallen af.

Roten(rotten): de bossen vlas worden vervolgens in een sloot gelegd. Ook onze Waal maakte een belangrijk deel van dit proces uit, waardoor de Waal zwaar vervuilde en er zelfs niet meer in gezwommen mocht worden. Na ongeveer drie weken was het vlas ver genoeg geroot (gerot) en er volgde een nieuw drogingsproces. Door het waterproces zijn de vezels los komen te zitten van de stengels. Na de droging slaan opa en de knecht op de boerderij met dorsvlegels het vlaszaad uit de zaadbolletjes.

Braken: De meiden uit de buurt komen helpen bij het braken van het vlas. Zij breken de stengels. De buigzame vezels breken niet. Na dit proces wordt de balans opgemaakt en wordt uitgebreid gekeken hoe groot de oogst en opbrengst zal kunnen gaan worden. Zag dat er goed uit dan volgde er een heel bescheiden feestje, zo vermeldt de historie.

Zwingelen: Tussen de vlasvezels zijn scheven blijven zitten. Die worden er met de zwengel, in de zwengelkeet, uitgeslagen met een houten zwaard. De korte vezels, lokken genoemd, worden gebruikt voor het spinnen van touw en grove garens. De fijne lange vezels leveren uiteindelijk het bekende linnen op. Alles bij elkaar is vlas een product dat we tot op de dag van vandaag volop terugzien: linnen voor de kledingindustrie; lijnzaadolie voor verf en de scheven die tot platen worden geperst voor de meubelindustrie; isolatie en tal van andere doelen.

vlasteelt in Rijsoord

In de loop van de jaren is het hele proces overgenomen door moderne machines en wordt het stoffige en arbeidsintensieve werk uitbesteed aan de lage lonenlanden.

HET VLASCENTRUM WAS DE WAAL.

Van Rijsoord, tot aan de haven van Heerjansdam was de vlasproductie in de seizoenperiode belangrijk en één en al activiteit. In Rijsoord werd veel vlas verwerkt waar de gebroeders van Nes furore maakten. In Heerjansdam was het Piet Labrijn die een aantal Heerjansdammers werk verschafte. Het pand staat nog aan de Dorpsstraat tegenover de Boomgaardkerk. Aan de Noldijk was de firma Reedijk eveneens een aanzienlijke vlasbewerker. Verder had Aai van Gemeren als vlasboer aan de Noldijk zijn loods. Hij nam eigenlijk een bijzondere plaats in, omdat hij zich geleidelijk aan ontwikkelde als importeur van vlas vanuit België (Kortrijk) en de grote balen vlas exporteerde naar Ierland.

DE FAMILIE VAN GEMEREN.

Waarom juist meer over de familie van Gemeren, zult u zich afvragen. De reden is dat ik bevriend was met zoon Joop. We zaten naast elkaar op school, voetbalden samen in het eerste elftal van vvHeerjansdam en gingen met nog twee andere vrienden op fietsvakantie naar de Veluwe. De gezondheid van vader Aai verslechterde door slijtage en operaties aan beide heupen. Zijn inmiddels aangeschafte Mercedes kon hij niet meer besturen en Joop werd zijn chauffeur. In feite startte hiermee zijn carrière als in- en exporteur van vlas. Hoewel zijn vader hem adviseerde in de zomervakantie gezellig in de Waal te gaan vissen, had Joop andere plannen. Hij vroeg me op vakantie naar Barcelona te gaan in de schitterende Mercedes van zijn vader. Dat was kikken. Mijn probleem was alleen dat ik geen geld had. "Hoeveel heb je?", was zijn vraag. Ik bedacht Hfl.150,--. Dat was voor hem geen probleem: "Ik heb er zes honderd, we gaan verder bij onze commissionair in Kortrijk langs, we slapen daar en ik zie wel kans om hem nog een flink aantal Belgische franken afhandig te maken." Het vrijgezellenfeest nam een aanvang. Hiermee kwam ik in een wereld terecht die voor mij volledig vreemd was. Barcelona was toen al beroemd om de Ramblas met levende standbeelden en straatartiesten. De Tibitabo, een heuvel van 512 meter met prachtig uitzicht, een schitterende kathedraal en een groot pretpark. Voor mij als dorpeling was deze eerste buitenlandse reis één groot feest om nooit te vergeten.

Joop van der Ent

e-mail : joopvanderent@upcmail.nl